

ПРЕДГОВОР

За разлику од других постсоцијалистичких земаља Србија је са закашњењем од једне деценије кренула у суштинске економске реформе. Тако велико временско кашњење је огроман недостатак, али је то – у исто време – била и велика шанса да се избегну грешке, заблуде и лутања кроз које су пролазиле друге привреде у транзицији. Од почетка 90-их година XX века пратио сам како се одвијају реформе у три веома карактеристичне привреде у транзицији: *Пољској* (где сам давно – још као студент - био два лета на стручним праксама), *Словенији* (где сам докторирао – у тада заједничкој нам држави СФРЈ) и *Русији* (где сам живео и радио у периоду 1991-1997) и било ми је јасно да ДОС – који је преузео власт у земљи октобра 2000. године – нема јасан план шта треба чинити како би земља кренула путем економског просперитета. Управо је то ситуација која омогућава да *међународна заједница* понуди своје “добре услуге” (кроз већ готове програме реформи и иностране “саветнике”), водећи, пре свега, рачуна о својим (интересима светске олигархије и крупног капитала), а не интересима наше земље и њених грађана.

Због тога сам одмах после *српске октобарске револуције*, поред текстова које сам писао за економски часопис *Финансије*, написао више текстова – и покушао да их објавим у штампаним средствима масовних информација. Али то је било време револуционарне еуфорије и уредници нису били склони текстовима које сам им предлагао. Изузетак је био уредник дневног листа *Данас* који ми је рекао да мојим текстовима невољно ремети општу слављеничку атмосферу али ће их објавити пошто зна да сам на првим вишестраначким изборима у Србији 1990. године био (као нестраначка личност) кандидат за републичке парламентарне изборе на листи Демократске странке

Међутим, и у дневном листу *Данас* објављена су тада само два моја текста (*"Рецепт за колонијалне земље"*, 30.10.2000, те *"Да ли су нам потребне радикалне економске реформе?"*, 8.11.2000). У њима сам покушао да истакнем чињеницу да се према првим потезима и изјавама лидера нових власти (а нарочито водећих економиста – пре свих, такозваних експерата окупљених око Г 17 плус) може констатовати да, нажалост, нису извучене никакве поуке из веома богатих искустава других привреда у транзицији.

Сам наслов текста (*Рецепт за колонијалне земље* - који је написан и објављен само неколико дана после извршене *српске октобарске револуције*) сугерише да се нова власт неће одредити за програм економске модернизације земље који би се спроводио у интересу већине њених грађана, него за један универзалан, већ готов неолиберални програм економских реформи који се спроводи у интересу светске олигархије и крупног капитала, те једног уског компрадорског слоја који се формира у земљи.

Последњих година некада угледни економски часописи (међу којима и *Финансије*) само повремено излазе, те су саветовања Научног друштва економиста била једна од ретких места на којима су могли да се изнесу различити ставови. Сви реферати са тих саветовања касније су и објављивани у часопису Економског факултета у Београду – *Економским анализима*. Моји реферати су у *Економским анализима* (бројеви 12/02, 12/03, 12/04, 4/05, 4/06), по правилу, (као и текстови објављени раније у часопису *Финансије* – бројеви 9-10/00, 1-2/01, 3-4/01) били од стране уредништва, уз различите изговоре, скраћивани – цензурисани. Крајем 2006. године мој реферат на саветовању Научног друштва економиста није био прихваћен (*због великог броја приспелих радова* – како су ме обавестили). О томе детаљније пишем у другом делу ове књиге (*Академска уђуткивања*).

Суштину економске транзиције у Србији од 2000. године до данас покушао сам да презентирам, на један сликовит и популаран начин (који би био доступан широј читалачкој публици), у тексту *«Бећарска економија»* који је у целини објављен у недељнику *НИН* (24.04.2008). Овај текст у наставку преносим у целини и он представља резиме целе књиге на основу кога читалац може да одлучи да се на томе задржи или да прочита целу књигу.

На саветовању Научног друштва економиста 2003. осврнуо сам се на констатацију тадашњег гувернера, Кори Удовички, да је (пред тадашње превремене парламентарне изборе) тешко објаснити незадовољство грађана нивоом стандарда, и да су очекивања грађана нереална, јер је потрошња у Србији већа од бруто домаћег производа (БДП). Народ је свестан да се и не живи тако лоше када види да у земљи све »стоји«, рекао сам тада. Незадовољство је изазвано, пре свега, тиме што народ види да се власт понаша као сеоски бећар који ништа озбиљно не ради и живи од тога што распродаје очевину и задужује се код комшија и јасно је чему све то води. Данас, непосредно пред предстојеће мајске (2008) изборе ситуација је слична, само што је пре четири године потрошња била за 5%, а данас за 35% већа од БДП!

Економске реформе у Србији, од 2000. године до данас, реализовали скоро исти људи (Ђелић, Влаховић, Лабус, Динкић, Јелашић...) који су у почетку били »независни економски експерти«, а касније истакнути чланови Демократске странке и странке Г17 плус. Ове две странке на предстојеће изборе (мај 2008) излазе као коалиција.

Логично би било очекивати да »независни економски експерти« на изборе излазе са подношењем рачуна шта су они учинили у модернизацији Србије, за седам година колико су на власти, те да им грађани на бази постигнутих резултата поново укажу поверење. Уместо тога они гласове покушавају да задобију стварањем страха, катастрофом која је неминовна ако они изгубе власт.

Одабрани програм економских реформи у Србији, по доласку на власт наших »независних економских експерата« - реформатора, био је заснован на ткз. »Вашингтонском консензусу«, мада су тада била добро позната негативна искуства земаља које су га примењивале 90-их. Радило се наиме о неолибералном програму радикалних економских реформи (разрађеном од стране ММФ-а, Светске банке и администрације САД – Министарства финансија и USAID-а) чији су основни елементи: стабилизација, либерализација и приватизација, а који у суштини представља кодификован програм економског неоколонијализма.

Стабилизацију су, углавном, свели на политику прецењеног курса динара која »поскупљује«¹ домаћу робу на иностраном тржишту и дестимулишу извоз, а подстиче увоз. У таквој ситуацији скоро да било какав извоз постаје нерентабилан, што доводи до раста спољнотрговинског дефицита (који је само у 2007. години износио скоро 10 милијарди долара и био већи од укупног извоза) и »гушења«² домаће производње.

Радикалном либерализацијом ДОС-ова власт је допринела додатном „гушењу“ домаће производње (индустријска производња у 2007. години је за 4% мања него 1998. године – време економских санкција) пошто је просечна увозна царинска стопа сведена на једноцифрени, а укинута су скоро сва ванцаринска ограничења.

Све то је довело до гушења производње и обарања вредности наших предузећа која, у условима масовне приватизације, прелазе у руке нових власника по изузетно ниским ценама, па су једним делом у праву они који говоре о распродаји државне имовине. Поред тога, остварени приходи од приватизације се, углавном, не користе за привредни развој него за текућу буџетску потрошњу.

Економска ситуација у Србији данас, на први – површан – поглед, не изгледа тако лоша. Наши реформатори нарочито воле да се похвале како Србија бележи висок раст БДП, те да су реална примања запослених знатно повећана. Раст БДП, према подацима Републичког завода за статистику, кретао се у периоду 2001-2007. године од 2,5 до 8,4% годишње што је на нивоу просека земаља у транзицији.

Овакав раст БДП више је него скроман ако се има у виду чињеница да је Србија кренула са изузетно ниске статистичке основе, јер се њен БДП у 90-им годинама више него преполовио, те да је у последњих седам година забележила прилив од око 50 милијарде долара само по основу, приватизациони прихода, нових задуживања у иностранству и текућих трансфера. Спољни дуг, који је крајем 2000. године износио мање од 11 милијарди долара (и поред отписа 4,7 милијарди долара дуга) значајно је повећан и данас је око 27 милијарди долара. И сама структура раста БДП-а за прва три квартала 2007, показује да су у расту

од 7,2% са чак 80% учествовали сектори трговине, саобраћаја и финансијског посредовања. Циник би рекао: мада је домаћа производња добрим делом «угушена», БДП расте јер велике количине увозних роба треба довести (раст саобраћаја), продати (раст трговине), а становништву масовно одобравати кредите да би се увозна роба могла куповати (раст финансијског сектора).

У свим годинама од 2001. потрошња је у Србији већа од БДП (једноставно речено више трошимо него што стварамо). Према званичним подацима Републичког завода за статистику број запослених је данас мањи него пре седам година. У међувремену је дошло и до све већег јаза између малог процента богатих и све већег процента сиромашних грађана у Србији.

Таква ситуација може да се настави и следећих неколико година (преостаје још продаја Телекома, ЕПС-а, НИС-а, Галенике, ЈАТ-а, Аеродрома, осигуравајућих кућа, војне имовине ...), а онда долази крај лагодном бећарском животу. Сада се бирачима даје лажна нада да се такав живот може наставити добром женидбом (уласком у ЕУ).

Наши реформатори не схватају да се развој не може подстаћи већом потрошњом, поготово не потрошњом роба из увоза. Искуство успешних земаља показује да су радили супротно – подстицале су штедњу. Један од важнијих елемената успешног развоја Јапана (после Другог светског рата) и земаља Југоисточне Азије (последњих деценија) јесте стратегија која се ослањала на марљивост грађана, малу личну и заједничку потрошњу и високу стопу штедње. Раст се поспешивао заштитом домаћих произвођача, добрим образовним системом и постизањем консензуса кроз препознавање колективног интереса. Сличним моделом Кина последње две деценије 85% инвестиција финансира из домаће штедње (15% отпада на стране инвестиције) и константно бележи двоцифрене годишње стопе раста.

Ми смо економском политиком која се води у Србији појела своју будућност, и те грешке ће осећати и будуће генерације. Чини ми се да то данас мало кога брине од владајуће економске и политичке елите. Напротив. Као први на изборној листи «За европску Србију» проф. др Драгољуб Мићуновић

каже да «никакав завет предака, никаква обавеза за потомство не могу да оправдају то што ће човек потрачати свој живот онако како траже преци или онако како он мисли да ће тражити потомци. Ми немамо право ни због чега, понављам, ни због чега, да људима угрожавамо нормалан, сигуран, бољи живот.»

Наслови текстова, које сам објављивао у средствима масовног информисања и које сам презентовао на начин који је приступачан широј читалачкој публици, сажето исказују суштину онога о чему сам писао. Тако је било са првим текстом објављеним у листу *Данас* (октобар 2000) непосредно после «српске октобарске револуције» - *Рецепт за колонијалне земље*, те задњим објављеним у недељнику *НИН* (април 2008) – *Бећарска економија*. Исто то сам покушавао да учиним са поднасловима у књигама посвећеним питањима српске транзиције: *Транзиција – велика шанса али и опасна замка* (2001), *Монетарни и тржишни фундаментализам – као алиби за некомпетентност* (2004), *Washington consensus – кодификовани програм економског неоколонијализма* (2007), као и насловом ове књиге «*Бећарска економија*» (2008).

Београд, 28.06.2008.

Јован Б. Душанић

dusanic@gmail.com